

ARPISET HAAVAT

PEKKA TOIVAKKA

ARPISET HAAVAT

Pekka Toivakka

ARPISET HAAVAT

© 2023 Pekka Toivakka

Kannen suunnittelu, sisuksen taitto, toimitus: Mari Vuento

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-1962-6

Saapuessani eteläsavolaisen syntymäkuntani keskustaajamaan totean sen viimeisten vuosikymmenten aikana kovasti muuttuneen. Puutalot ovat saaneet antaa tilaa suurille betonisille kerrostaloille. Keskustaa halkovan päätien varteen on rakennettu entisten pienten kauppaliikkeiden paikalle suuria liiketaloja. Keskustaajaman korkeimmalle mäelle on noussut kerrostalo. Aikoinaan tuolla mäellä oli harjulinnaa kutsuttu rakennus. Harjulinna oli linja-autoaseman lisäksi kulttuuri- ja vapaa-aikakeskus kuntalaisille, siellä tanssittiin ja katseltiin elokuvia ja ravintolakin siellä oli. Seinien sisäpuolella tehtiin sellaistaakin, joka ei päätynyt tanssi-ilmoitusten tavoin paikallislehden sivuille. Harjulinna paikalla olevaa kerrostaloa katsoessani tuntuu, kuin tuon pitäjäläisten kokoontumispaikan häviämisen myötä olisi samalla kadonnut pala pitäjänhistoriaa. Vaikka Harjulinna on hiljentynyt, elämä kauppaliikkeiden edustoilla näyttää vilkkaalta muuttotappiosta huolimatta. Ehkäpä suurin osa liikkujista on minun tapaani vain käymässä synnyinseudullaan.

Pitäjän muuttokato näkyy selvemmin lähtiessäni ajamaan keskustaajamasta hyväkuntoista kestopäällysteistä tietä pohjoisen suuntaan. Tie ei jatku entiseen kotikylääni saakka. Runsaat seitsemän kilometriä ajettua kääntyy loivan ylämäen jälkeen kapeahko mutkainen hiekkatie vasemmalle. Sitä tietä saavun hitaasti ajaen lapsuudenaikaisiin, tuttuihin maisemiin.

Ensimmäinen talo, joka kylätielle kääntymisen jälkeen hämöttää tien oikealla puolella, on ulkonäöstä päätellen asumaton. Aikoinaan siinä asui metsätyönjohtaja Hämläinen. Talon tuntumassa äitini kohtasi maallisen matkansa pään. Ajaessani hiljalleen kylätietä pitkin saavun suurille sorakuopille. Lapsuudessani samat seudut olivat soraharjuja, joilta ajettiin paljon maata tietyömaille, joilla isänikin toisinaan työskenteli. Harjualueen madaltumisen vuoksi Likolampi, jossa lapsena kävimme uimassa ja kalastamassa, näkyy selvästi harvahkon metsän takaa. Lammen takana on ränsistynyt talo. Jos talon seinät osaisivat kertoa, minkälaista elämää niiden sisäpuolella ja pihapiirissä on menneinä vuosikymmeninä vietetty,

aiheuttaisi se vieläkin jälkipuheita, vaikka talossa tuolloin kyläilleet eivät ole tarinoita enää kertomassa eivätkä kuulemassa.

Jatkan matkaa ja saavun laajoille peltoaukioille. Totean kylän suurimpien maatilojen olevan edelleen asuttuja. Auton tienreunaan jätettyäni astelen pellon reunalla kulkevaa hiekkatietä rautatien suuntaan. Totean, ettei lapsuudesta tuttua, kesästä kertovaa karjankellojen kikatusta kuulu enää mistään suunnasta. Tuntuu kuin kellojen äänten puuttuessa lintujen livertelytkin olisivat laantuneet.

Rautatiepysäkki, joka oli kyläläisten kokoontumispaikka, on hiljentynyt. Vuosikymmeniä sitten sieltä haettiin posti ja noustiin pakallisjunan kyytiin, jos oli tarvetta käydä kotikylää edempänä. Junien aikatauluja ei seinustalla enää ole, mistä voin päätellä, ettei yhtään matkustajajunaa siellä nykyisin pysähdy. Pysäkin tuntumassa olevat laajat Vitikan tilan suopellot on istutettu puustolle. Kotijärvi, joka rautatien toisella puolella suon takana häämöttää, näyttää olevan rantamökkejä lukuun ottamatta entisellään. Mökkejä on ilmaantunut parhaille rantapaikoille, sinne, missä olivat aiemmin suosituimmat uimarannat.

Entisen helluntaiseurakunnan rukoushuoneen vierestä käännyn metsäautotielle, jota parisataa metriä askellettuaani saavun pihalle, jolla otin ensiaskeleeni. Lapsuudessani metsäautotietä ei ollut. Rintamamiestorpalle joutui maantieltä kävelemään kapeaa kinttupolkua.

Torpasta on jäljellä vain osittain sortunut savupiippu. Asumaton talo tuhoutui tulipalossa parikymmentä vuotta sitten. Isäni on kertonut, että emäntä, jonka tilan maista tontti oli lohkaistu, oli käynyt työmaalla ja toivonut, että torppa syttyisi palamaan. Emäntä ei ollut näkemässä ennustuksensa toteutumista, kuten ei isänikään. Mieleepi hiipii ajatus, etten ole enää sama ihminen, joka täällä lapsuuttaan vietti. Mikään pihapiirissä ei tunnu entisenlaiselta. Villiintynyt kasvusto on vallannut pihaa. Ruusupensaita on ilmaantunut vuosien saatossa torpan raunioiden ympärille. Jokunen liljakin uhmaa keihäsmäisin lehdin ympärillään olevaa kasvustoa.

Ruusuja ja liljoja katsellessani muistiini palautuu syksyinen kyläily pienviljelijä Luotosen kotona ennen kylältä poistumistani. Samalla käynnillä Luotonen kertoi minulle äitini ja

isäni elämänvaiheista, joita hän pääsi varsin läheltä seuraamaan.

Koskaan Luotosella ei ollut niin kiire, etteikö hän ohi kulkiessaan olisi ennättänyt muutaman sanan pihamaalla olevien lasten kanssa vaihtaa. Mieleeni palautuu menneiden vuosikymmenien värikäs kyläelämä. Tämän päivän kyliä katsellesani sitä ei todeksi uskoisi.

Torpan raunioita tuijotellessani palautuvat mieleeni Luotosen sanat jättäessäni hyvästit hänelle ja kotikylälleni:

Paljon olen sinulle elämäni varrella näkemistäni ja kuulemistani asioista kertonut. Yhden jos toisenkin kirjan verran minulla tarinoita riittäisi, kun joku ne taltioisi. Ole sinä parempi kynämies mitä minä olen kouluja käymättömänä. Pidä tarkoin mielessäsi kertomani asiat. Tiedä vaikka mieleesi palautuu ajan myötä kiinnostus kertoilla niistä kirjan sivuilla.

Keskustelujemme aiheita olen vuosikymmenien aikana joutunut ajoittain pohtimaan, välillä hyvin syvällisesti. Vaikka monenlaisia muistoja lapsuusvuodet tuovat mieleen, elävimmän palautuvat kansakouluajat. Tuolloin koulusta kotiin palattua oli paljon muutakin ajateltavaa kuin kotiläksyjen suorittaminen. Läksyjen laiminlyönti toi mukanaan heikkojen todistusten lisäksi koulukiusaamista. Kiusaamisen taito osattiin jo vuosikymmeniä sitten, tiedotusvälineet vain eivät tuolloin niistä kertoneet. Koulutovereiden sanat satuttivat, tuskin niitä enää muutoin muistelin. Kaiken voi aina anteeksi antaa, mutta muistoja sekään ei poista. Kiusaamiseen oli syynsä, jotka selvinnevät sinullekin kirjan lukemisen myötä.

Rintamamiestorpan rauniot muistuttavat sodan jälkeisestä rakennustyöstä ja uskosta tulevaisuuteen maaseudulla. Ymmärrän nyt isäni viettäneen elämänsä tärkeimmät vuodet sotarintamalla. Ne vuodet jättivät sisäisiä haavoja ja tiedän hänellä olleen lukemattomia kohtalotovereita.

Lapsuuden sanotaan olevan kultaisinta aikaa ihmiselämässä. Kirjan päähenkilön, Johannes Toivasen, sodanjälkeistä perhe-elämää tarkastellessa sanat tuntuvat liian kauniilta. Menneisyys on mennyttä, mutta se ei ole kadonnut, eikä sitä sen vuoksi kukaan voi pois ottaa.

Menneitä tapahtumia muistellen poistun samaa reittiä kuin saavuin. Mielessäni alan rakentaa Luotosen kerronnan perusteella kuvaa elämästä eteläsavolaisessa kylässä ennen sotaa ja sodan jälkeen. Omat muistikuvat kyläelämästä ovat taltioituneet mieleeni sodanjälkeisen vuosikymmenen taittuessa uudelle kymmenelle.

Joitakin kylän ulkopuolella asuvia henkilöitä olen kirjassa siirtänyt Hyyrylän kylälle asumaan. Sen vuoksi, vaikka kirjan päähenkilön ja hänen perheensä eletystä elämästä kirjan sivuilla kerron, tekstiä voidaan pitää enemmän romaanina kuin kylähistoriana.

1. L U K U

Vapunpäivänä, joka vuonna 1938 sattui sunnuntaille, asteli Johannes Toivanen häämarssin saattelemana Kangasniemen kirkon alttaria kohti käsikynkkää morsiamensa Hilda Hokkan kanssa. Vihittävät olivat tehneet kiireellisen avioliittopäätöksen. Sen vuoksi suvuista tilaisuuteen oli saapunut vihittävien vanhempien lisäksi vain sulhasen vuotta vanhempi veli.

Syy avioliiton kiireellisyyteen oli paikkakunnalla ilmestyvässä sanomalehdessä, jossa oli kevättalvella mielenkiintoinen ilmoitus. Maakunnan eteläisimmässä kunnassa oleva maatila tarvitsi töihin avioparin, jossa vaimo olisi karjanhoitoon ja mies maataloustöihin tottunut. Muonituksen lisäksi maatila lupasi tarjota renginmökin asuttavaksi. Kihloissa olevat Johannes ja Hilda katsoivat täyttävänsä vaatimukset naimisiin mentyään. He ilmoittivat kirjeitse talonväelle kiinnostuksestaan saapua töihin ja saivat seuraavalla viikolla vastauskirjeen, jossa heidät toivotettiin tervetulleiksi tilan muonavahuuteen.

Ennalta sovitusti laskeutui Toivasen nuoripari vapun jälkeisenä päivänä alas junasta Etelä-Savossa olevalle Hyyrylän pysäkille. Molemmilla oli käsissään raskaat matkalaukut. Kirjeitse oli sovittu, että Vitikka-nimisen maatilan isäntä Juho Lampila saapuu heitä pysäkille vastaan hevoskärryineen. Saatuaan Toivaset istumaan isäntä teki leppoisan rauhalliseen tapansa selkoa, mitä muuta kuin työtä maatila tulee heille tarjoamaan.

Rengintorppaan majoittuminen tuntui nuoresta parista alkuun oudolta. Vaikka torppa ei ulkoa katsoen suurelta näyttänyt, vaikutti tilaa sisällä olevan enemmän kuin tarpeeksi. Lisäksi oudolta tuntui, kun ei tarvinnut nukkua eri huoneissa, kuten ennen naimisiinmenoa. Eikä torpassa keskusteluja ollut useampi korva kuulemassa. Vähitellen renginmökki, joka tunnettiin paremmin Lehtolan torppana, alkoi tuntua sellaiselta kuin kodin kuuluvuudelta.

Ensimmäisistä työpäivistä alkaen nuoripari totesi, ettei töitä tilalla tehty ryppyotsaisena, eikä isäntä ollut perseen takana työskentelyä tarkkailemassa, kuten aiemmissa piika- ja renkipaikoissa. Aikaa työn lomassa jäi tarinointiinkin. Varsinkin tilalla työskentelevällä pienviljelijä Taavetti Luotosella

riitti keskustelun aiheita. Isäntä, joka oli tuntenut Luotosen lapsuusajoista alkaen, antoi Taavetin sanoille niiden humoristisuudesta huolimatta arvoa.

Taavetti Luotonen tunnettiin kotikylän ulkopuolellakin hersyvällä huumorilla höystettyjen tarinoiden kertojana. Eri paikkakuntia kiertäneenä ja hyvämuistisena hänelle oli kertynyt oli runsaasti tarinoita elämäntiensä varrelta. Nuoruusvuotensa Luotonen oli viettänyt Venäjänmaalla, Inkeriläisellä maatilalla rengin töitä tehden. Rengiksi hän ajautui Pietarin suojaksi rakennettavalta Inon rannikkotykkityömaalta vuosisadan vaihteen jälkeen. Tykkityömaalla hän oli työskennellyt kotoa saamansa ruunan kanssa runsaan vuoden. Riitaannuttuaan venäläisen työnjohdon kanssa, päätti Taavetti etsiä onnea Inkerinmaalta. Uusiin olosuhteisiin tottuminen vaati kuitenkin oman aikansa. Helpoiten ystäväpiiri löytyi juopotteilijoiden seurasta. Sen seurauksena ruuna muuttui rupliksi ja ruplat votkaksi. Ruplien loputtua loppuivat ystävät ja votka. Vaihtoehdot työn suhteen olivat vähäiset, mutta rahaton kelpasi vielä rengiksi. Ajoittain kalvavasta koti-ikävästä huolimatta Luotonen jaksoi sinnitellä vieraalla maaperällä aina valankumouksen ensipäiviin saakka. Tuolloin moni maaton renki ja piika oli vakuuttanut synnynseuduilleen muuttoa suunnittelevalle parempien aikojen koittavan heidän kukistaessaan herrojen ja isäntien hirmuvallan.

Luotonen ei renkien ja piikojen vakuutteluihin luottanut, vaikka parempia päiviä odottaessaan piikat olivat nostelleet haameenhelmojaan hänelle entistä höylimmin. Persaukisena tilalle saapunut Luotonen oli päässyt vuosien saatossa jopa rikastumaan. Talosta lähtiessään hän osti säästöillään hevosen. Tiloilla vallitsevan epävarmuuden vuoksi hinta ei päättä huijannut. Hevosen saatuaan hän oli ajaa karauttanut rautapyörävanteet kolisten pellolle, mihin rengit ja piikat olivat kokoontuneet, ja huudahtanut:

- maata maattomille ja vittua kaikille.

Luotonen oli kääntänyt hevosesensa turvan kohti länttä. Taakseen katsoessaan hän näki piikojen ja renkien heristävän nyrkkejään.

Eteläsavolaiseen syntymäkuntaansa Hyyrylän kylään mies saapui pariviikkoisen ajelun jälkeen. Kylällä ihmeteltiin kovasti miehen saapumista, eihän hänestä ollut kuultu lähes neljääntoista vuoteen. Äiti eli vielä samassa mökissä, missä Taavetti oli syntynyt. Isä oli kuollut reissun aikana. Sisarusketkin olivat lähteneet maailmalle, onneaan etsimään. Niinpä kulkurina tunnettu vanhapoika majoittui entiseen kotimökkiinsä. Hevosellekin löytyi pilttuu navetasta, jossa oli ennestään lehmä.

Siinä määrin karaistuneena Taavetti retkeltään palasi, ettei kauan vanhana poikana viihtynyt. Runsaan vuoden kulluttua paluunsa jälkeen hän talutti mökkiin Esteri-nimisen vaimon. Väki pirtissä alkoi Esterin tulon myötä lisääntyä ja ah- taaksi käynyttä torppaa piti laajentaa. Asukkaat tunsivat laa- jennuksen jälkeen asuvansa talossa eikä torpassa.

Omaa isäänsä Luotonen ei ilolla muistellut, hänet tunnet- tiin kylällä juoppona räätälinä, joka oli menettänyt arvonsa ih- misten silmissä. Viinaan hänen tienestinsäkin olivat huven- neet. Pitempien juomisjaksojen jälkeen hänen tapanaan oli heittäytyä pahapäiseksi. Mökkiin ei silloin muita mahtunut. Useimmiten suoja poishädetyille löytyi navetasta. Taavetti muisti nukkuneensa lampaiden karsinassa lukemattomia öitä. Lääkärikin oli varoitellut räätäli-isää terveyden pettämisestä.

Äitiään Taavetti sen sijaan muisteli erityisellä lämmöllä, olihan hänelle langennut isän juopottelun vuoksi vastuu per- heen toimeentulosta. Joskus lapsena äidin kanssa täytyi tur- vautua kerjuureissuihin, armopalojen aneluun. Yleensä äidin ja hänen neljän lapsensa, joista Taavetti oli nuorin, ei tarvinnut laukku tyhjänä reissuilta kotiin palata. Sydänkohtaukseen kuolleen äitinsä Taavetti saattoi isänsä viereiselle hautapai- kalle puolenkymmentä vuotta reissultansa paluun jälkeen.

Viljankylvöjen ja perunanistutusten jälkeen Johanneksen työpäivät kuluivat kylätieltä talolle tulevan tien parannus- töissä. Isäntä oli päättänyt raivauttaa tien autolla ajettavaan kuntoon. Auto oli kylätiellä harvinaisuus. Moni kyläläinen ei ollut nähnyt autoa kieltolain kumoamisen jälkeen. Kieltolain aikaan pirtukeisariksi kutsuttu Kustaa Kiesinen kävi Fordil- laan parin viikon välein kesäisin myymässä janoisille pirttua. Talvisin Kiesinen joutui tien auraamattomuuden takia turvau- tumaan rekikyttiin.

Tienkunnostustyöt päättyivät Johanneksen kohdalla heinätoiden alkuun. Korjuutöihin täytyi palkata talonväen ja Toivasten lisäksi myös Luotonen jälkikasvuineen. Keväällä ripille päässyt Irma-tyttö oli varttunut kauniiksi naiseksi. Pitkin vedoin hän haravoi heiniä Arvi-veljensä pystyttämien seipäiden juurille. Veljeksistä nuoremman, Veikon, heinähanko heilui etäämpänä sukkelaan tukevissa käsissä.

Auringon laskeutuessa puiden latvojen tasolle oli aika askeltaa tilan nuoren isännän johdolla talolle ruokailemaan. Navetan kohdalla tahtoi Taavetti esitellä Toivasille omaa varhaislapsuuttaan syntymätietoineen:

- Ei minusta ruunaa tullu, vaikka läävässä olen syntynyt. Isävainaa oli juovuksissa ollessaan tehnyt äidille selväksi, että jos pojan pyöräytät, nimeksi laitetaan Taavetti. Nimi on kelvannu pilttuussa olevalle ruunalle, silloin sen täytyy kelvata pojallekin. Perhesovun säilyttämiseksi nimi sopi äidille, muutoinhan minusta ei olisi Taavettia tullut.

Hildan ihmetellessä kerronnan todenperäisyyttä jatkoi Taavetti:

- Eihän se läävä mikään häpeän paikka ole syntyvä. Minua ylhäisempiäkin on kirjojen mukaan läävässä syntynyt. Sitä ei kerrota missä ja miten nuo kirjan sivuille päässeet on alulle pantu.
- Tuskin tiedät itsekkään missä sinut on alulle pantu?

Uskalsi Hilda naurussa suin kysäistä.

Tilan laidunmailla käyskenteli viisi hevosta. Niiden hoito kuului ensisijaisesti isännälle. Toinen laidunmaan tammoista oli tiineenä. Isännän työpäivät olivat alkaneet vuosikautia samalla tavalla. Hevosien valjastettuaan hän vei ensi töikseen ilta- ja aamulypsyillä täyttyneet maitotonkat rautatien pysäkkilaiturille. Sieltä paikallisjuna vei ne Mikkelin meijeriin. Ilta-päivällä paikallisjuna palautti meijerillä tyhjennetyt tonkat pysäkkilaiturille. Näillä reissuilla tarjoutui vahvan suojelukunta-aatteen omaavalle Juho Lampilalle hyvä tilaisuus

haastella päivän tapahtumista muiden isänmaallisten isäntien kanssa.

Työpäivät venyivät Toivasen nuorella parilla iltamyöhään lähes joka päivä. Valoisten iltojen takia heillä oli kuitenkin ennen auringon laskeutumista puiden latvojen alapuolelle tapana istahtaa rengintorpan portaikolle kertaamaan päivän tapahtumia. Pesulla oli sitä ennen käyty vajaan puolen kilometrin päässä olevalla Kotijärvellä. Vilpoisa järvesi karisti pois väsymyksen ja jätti jälkeensä raukean onnellisen olon. Vaikka tila tarjosi ruuan ja palkan, portailla istujat katsoivat piika- ja renkiaikojen olevan vain tilapäisen elämänvaiheen. Molemmat ymmärsivät, ettei rengin ja piian palkoilla omaa torppaa rakenneta. Aikansa omasta torpasta unelmoituaan alkoivat molemmat pilke silmäkulmassa muistella, minkälaisia lapsenteko-ohjeita Taavetti oli heille päivän aikana antanut. Sänky alkoi vetää molempia puoleensa.

Lämpöiset poutapäivät jatkuivat koko heinäkuun ajan. Harvinaisen hyvälaatuista heinää saatiin Vitikan tilan pelloilta latoihin hevostärryillä kuskata.

Viljankorjuun koittaessa tilalle palkattiin reingeiksi kaksi kylällä ryyppymiesten maineessa olevaa vanhapoikaa. Toinen heistä, Sulo Harjula, tunnettiin paikkakunnalla juopottelun lisäksi teurastajan taidoistaan. Ryyppykaverinsa, Eetu Kitusen, tavoin Harjula oli ikänsä asunut syntymäkylässään. Yhteiseen talouteen kaverukset olivat ajautuneet Sulon juotua kieltolain aikaan maatilansa. Toki tiedettiin monen häntä siinä auttaneen. Pirtukeisarin arvossa ollut Kustaa Kiesinen oli pitänyt huolen, ettei Sulon seurueelta juoma loppunut ennen talon ja maitten menetystä. Kiesinen oli harvinaisen ovela pirtun myyjä. Myyntiä lisäävinä tekijöinä hänen seurassaan oli lähes aina nainen, joskus kaksikin. He tarjosivat omia palveluksiaan reiluimmille ostajille. Yhteistyömannekiineilla, joksi pirtunostajat heitä kutsuivat, oli Kiesisen kanssa sopimus, että parin lahnan ostaneet saivat palveluksia korvauksetta. Varpusen ostaneet joutuivat kaivamaan kuvettaan päästäkseen palasta kastamaan. Harjula kuului lahnoja ostaneiden joukkoon talon pakkomyyntiin saakka. Tilan mentyä myyntiin täytyi Sulon toisten varpusten ostajien tavoin maksaa lisäpalveluista.

Erityisen kysyttyjä Kiesisen pirtumannekiineja olivat ennen kieltolain päättymistä Sylvi ja Miina. Tukevina naisina

heidän tiedettiin jo ennen mannekiineiksi ryhtymistään juoneen hintelimmät miehet pöydän alle. Ennen Kustaan seuraan lyöttäytymistä molemmat heistä piikoivat talossa, jonka isäntä oli mieltynyt pirtun makuun ja toimi Kiesisen vakioasiakkaana. Rahansa juotuaan isäntä pyysi, eikö Kustaa voisi myydä hänelle velaksi. Jyrkästi Kustaa torjui velaksi myynnin. Katsoen pihalla olevien piikojen suuntaan hän lupasi kuitenkin kolme lahnaa isännälle, jos saisi piiat matkaansa. Isäntä tiesi piikojensa kyvyt ja taidot ja pyysi yhtä enemmän. Pyyntöään hän perusteli mainitsemalla lääkärin operoineen hänen laskuunsa molemmat piiat mahoiksi, mistä varmasti olisi myyntityössä hyötyä. Kiesisen tuijotellessa hameenhelmoja nostelevia piikoja, päätyi hän isännän kanssa samaan lopputulokseen:

- Ei se neljä lahnaa taida niistä liiaksi olla.

Vaikka kieltolaki kumottiin vajaa vuosi piikojen kauppaamisen jälkeen, ennätti myyntityö saada paljon lisäpotkua heidän ansiostaan. Piikansa pirtuun vaihtanut isäntä ei sitä vastoin saanut lisäpotkua pirtusta. Talo meni ennen kieltolain päättymistä vasaran alle. Ostajana oli Kustaa Kiesinen.

Pirtua huokeampaa kiljua ja pontikkaa alkoi kylälle ilmaantua ennen kieltolain päättymistä, millä oli vaikutuksensa Kiesisen pirtunmyyntiin. Hänen myyntimatkinsa alkoivatkin suuntautua enemmän liikepaikoille, missä oli varakkaita asiakkaita maaseutua runsaammin.

Vaikka kiljun valmistukseen perehtyneen Eetu Kitusen valmistama ja kauppaama juoma löi loven Kustaan pirtunmyyntituloihin, ei mies sitä suuremmin surrut. Persaukisten juomana hän varakkaiden pirtunostajien ohella kiljua piti. Kiesinen tunsu sen sijaan suurta suuttumusta pitkäaikaista ystäväänsä Aapeli Niemistä kohtaan tämän alkaessa keittää pontikkaa. Syy oli paikallisessa kyläseppässä, joka rahansa pirtuun tuhlattuaan asteli Aapelin juttusille ja esitti toiveen. Parissa päivässä seppä lupasi valmistaa pontikankeittovälineet hapoteräksestä, jos Aapeli suostuisi valmistamaan juomaa. Aapelin epäröidessä, kannattiko pitkäaikainen ystävyssuhde Kiesisen kanssa uhrata, rohkaisi seppä häntä kertoen miehen tienaavan pontikkaa keittämällä varmasti enemmän kuin

Kiesisen juoksupoikana. Aapeli luotti sepän sanaan, eikä suotta. Kiesisen pirtunmyynti hiipui Niemisen pontikankeiton ja myynnin myötä. Vauraimmatkin isännät alkoivat ymmärtää, miten paljon edullisempaa on ottaa humalat pontikasta kuin pirtusta.

Kiesisen suuttumusta lisäsi se, että mannekiininsa Sylvi ja Miina alkoivat viihtyä paremmin Niemisen mökillä kuin hänen rinnallaan. Pahimpina suuttumuksen hetkinä oli Kiesinen luvannut muutamalle asiakkaalleen pari lahnaa mieheen ilmaista pirtua, jos kävisivät laskemassa Niemisestä ilmat pelolle.

Kieltolain päätyttyä jäi Kustalle varastoon korkea pino pirtukanistereita. Alennusmyyntiin hän ei halunnut kanistereitaan laittaa, joten hän alkoi vähentää varastoaan yksin juomalla. Auto, jolla Kustaa oli käynyt pirtua kauppaamassa, päätyi pari viikkoa kieltolain päätyttyä maantieojaan katolleen. Paikalla saapuneet kyläläiset ihmettelivät Kiesisen humalaisen tuuria, sillä hän selvisi pienillä naarmuilla rajusta pirssin kaadosta. Kustaa ei suuremmin auton menetystä murehtinut. Vajaan viikon kuluttua hän kävi ostamassa uuden Fordin, jonka autoliikkeen myyjä ajoi perille asti.

Onnettomuudet jatkuivat kuitenkin upouuden Fordinkin kohdalla. Oston jälkeisenä päivänä hän päätti muutamat ryypyt otettuaan kokeilla pirssinsä kiihtyvyyttä. Kiihtyvyys yllätti kuljettajan, joka parisataa metriä ajettuaan törmäsi vauhdilla tien reunassa olevaan isoon kiveen. Pirssi lyheni samalla puolisen metriä. Paikalle saapuneiden ihmetellessä rajua kolaria, kömpi Kustaa vahingoittumana ulos autostaan kirjoillen rikkoutunutta pirtukanisteria. Höylysti hän tarjosi kanisterista pirtua kuppia tai kippoa eteensä työntäville. Tyytyväisinä kuppeja kallistelevat tuumailivat Kustalle, etteivät Fordit sinun ajamalla lopu, vaikka joka päivä romutat entisen ja haet uuden.

Kustaan pirtukanistereita tiedettiin lähteneen satunnaisten kulkijoiden matkaan. Väen saatua tietää, missä Kustaa kanistereitaan säilytti, katosivat ne yksi kerrallaan. Asian arkaluontoisuuden vuoksi Kustaa ei uskaltanut varastettujen kanistereiden perään huudella.

Kiesisen lopetettua pirtunmyynnin alkoivat hurskaat pittää Niemistä samanlaisena synnin tiellä tarpojana kuin

Kiesistä aiemmin. Huolestuneena he toivat esille Kiesisen seurassa olleiden naisten jatkavan entisiä harrastuksiaan Niemisen mökissä. Kaupassa asioidessaan heillä oli tapana kertoa kuulijoille, miten rumaa kielenkäyttöä olivat Niemisen mökin pihamaalta kuulleet. Heille tuotti vaikeuksia kertoa kuulemansa sanat sellaisina kuin he ne olivat kuulleet. Monet kuulijoista ihmettelivätkin, mitä rumaa siinä on, jos kuulee pihamaalla sanottavan kakka-pissihätä taikka ilmaisee halunsa olla naimisissa. Toki kuulijoissa oli sellaisiakin, jotka ymmärsivät, ettei Niemisen mökin pihalla niin kauniilla sanoilla haasteltu.

Niemisen pontikkaan ihastuneiden joukkoon ajautui toisinaan räyhäämiseen tottuneita. Eivätkä kaikki räyhääjät olleet miehiä. Ajoittain sanat, joita he toisilleen viljelivät, eivät menneet perille ilman nyrkiniskuja. Leukaperien kautta ne tarvittaessa taottiin kuulijan mieleen. Sitä vastoin Kitusen pihalla enemmän laulettiin kuin riideltiin. Kylätiellä liikkuvat saattoivat jäädä kuuntelemaan, kun joku laulutaitoihinsa luottava hyvässä nousuhumalassa ja ääntään korottaen esitteli taitojaan. Kesäiltoina lauluääni saattoi kantautua jopa kilometrin päähän.

Hurskaita vieraspaikkakuntalaisia saapui silloin tällöin kokeilemaan, voiko sellaisesta juomasta jota kiljuksi kutsutaan tulla juovuksiin. Tuttaviltaan he olivat kuulleet, miten yksinkertaista on kiljun valmistaminen. Täysin he eivät luottaneet tuttaviansa vakuutteluihin, liian yksinkertaisilta ohjeet tuntuivat. Saadakseen asialle varmuuden katsoivat he parhaaksi käydä Kitusen luona kokeilemassa. Kiljumukista ryypyt otettuaan he yllättyivät siitä, miten lauhkean makuista juoma oli. Millään he eivät voineet mieltää juomasta tulevan juovuksiin, sillä he muistivat juoneensa vahvemman makuista kotikaljain tulematta humalaan. Muutaman mukillisen kumottuaan he kohottautuivat ylös istuimeltaan, ottivat muutamia sivuaskeleita ja totesivat olevansa juovuksissa. Laulamaan juoma hurskaankin laittoi. Muita lauluja kuin virsiä he eivät osanneet ja niitä juovuksissa hoilatessaan paljastivat hurskautensa. Monet kuulivat ensimmäistä kertaa virsiä horjuvin jaloin laulettavan.

Arvi Luotonen alkoi nuoresta iästään huolimatta viihtyä yhä useammin Kitusen ryyppyseurueissa. Muutamien harjoitushumaloiden jälkeen hän alkoi olla täysinoppinut. Kylällä

"Samassa lensivät kymmenien sotilaiden vaatteet
rantahiekalle. Alastomat miehet kantoivat
asettaan Vuokseen kävellessään pään yläpuolella
ja hylkäsivät sen vasta, kun vesi ulottui hartioiden
tasolle."

Arpiset haavat on tositapahtumiin perustuva
kertomus eteläsavolaisesta kylästä ja siellä
asuvasta Toivasen perheestä, jonka elämää sota,
maaseudun työt, henkilökohtaiset ja
valtakunnalliset talousvaikeudet sekä poliittiset
aatteet rytmittävät ja riepottelevat.

Kirjassa kuvataan suomalaista kyläelämää 1930-
1960- luvuilla realistisesti, paikoitellen jopa
henkilöhahmoja karrikoiden. Murredialogit,
värikkäät kyläpersoonat, upeat kuvaukset
sotarintamalta ja Toivasen perheen haastavat
vaiheet tarjoavat koukuttavan lukuelämyksen.
Toivakan tyyli on rehellinen, rohkea ja
maanläheinen. Hän ei kaunistele eikä säästele
sanojaan.

